

Hodnocení let 1948-1989, předložené k předsjezdové diskusi, je zkrácenou verzí širšího textu. V odborném zázemí strany se diskutoval už loni. O jednu z oponentur jsem byl požádán i já. V konečné verzi se nepromítla. To samé stihlo i podobné výhrady jiných oponentů. Prý jde o „menšinový názor“. Diskuse před sjezdem dokládá pravý opak. Mé stanovisko, předložené už před jejím startem, znělo takto:

Píše se rok 2015, a ne 1989. S omluvami jsou na řadě zbrojnoši „studené války“. „Vyhrála“ ji až repríza krize z 30. let. „Elity“ si s ní neví rady. „Řeší“ ji na dluh, mrzačící i život příštích generací. Za švindl, jehož čas se krátí, to mají i osvícenější nemarxistické zdroje. I ty už alarmují, že „konci dějin“ zvoní hrana - a svět na novém rozcestí vlastně už jednou nohou je. Nevyhraje-li je pokrok, zpátečka bude ještě drastičtější. To vrací do hry vše, co je jen v silách socialismu – už bylo a bude znovu.

Předložený text jakoby to zaspal. Tak, jak své téma staví sám, nestálo ani na startu privatizačních převratů. Tehdejší *kolektivní bezvědomí* bylo – stokrát víc než o socialismu – růžencem z mrákot *o tom, co bude potom*. Socialismus je měl – víc než svými přešlapy – na svědomí existenční bavlňou, vnímanou jako banální samozřejmost. Jakkoli bizarní to byla oklika, skutečný vztah k socialismu obrážela právě ta. Autorům ta logika uniká. V náměstích, zjančených „pravdoláskou“, vidí v zásadě totéž, co sama její nomenklatura.

Averzi k socialismu mají za většinovou i dnes. Jakoby tím, co roste ze všeho nejrychleji, nebyl hlad po ztracených jistotách - a „železném koštěti“ na ty, kdo o ně lidi obral. Pro skutečnou levici je směrodatným měřítkem právě to. Jde tomu naproti svou politikou i pravdou o minulosti. Materiál si takové cíle neklade. To, co k nim vybízí, naopak z velké části popírá.

Ladem nechává ležet i jinou šanci – ukázat co možná plasticky, nakolik socialismus polidštil i poměry v zemích, kde kapitál demisi nikdy nepodal (a to i těch s historickým náskokem a výsadou parazitní renty z okolního světa). Nakolik je „levobočkem socialismu“ i moderní „sociální stát“ (řečeno s Ulrichem Beckem, liberálem každým coulem). Jak moc svět vděčí i za to, že se velké ekonomické krizi vyhnul po víc než 80 let, právě síle a výzvě lidové moci, nutící ke kompromisům i buržoazní „elity“.

I tady platí, že devizy socialismu zjevuje naplno až jeho dočasná porážka. I druhá světová krize je pastí, již na sebe kapitál straší svou vlastní akumulací. Avšak tím, co ji urvalo ze všech řetězů, je právě asociální darebáctví, jež lidem bere i práva a garance, vymahatelné už po generace. Bipolární svět držel to harpagonství na uzdě. Degradace kapitalismu roste se čtvercem jeho zpětné „globalizace“. Převahu socialismu tak demonstruje sám jeho antipod – panoramatem, srozumitelným napříč nejširším spektrem. Levici, která není na prodej, to nabízí brizantní municí. Podklad je frigidní i k ní.

Socialismu, který už nebyl jen stohem lejster, sice jisté klady přiznává. Jen ale stylem, který sugeruje, že k nim přišel vlastně navzdory svým principům. Průlom, jenž bral šturmem nebesa, to karikuje na nemotorné nemehlo – retardované, paranoidní a bezdůvodně autoritářské. Ba rovnou na nevzhledné dobytče, určené na porážku už od chvíle, kdy NEP vystřídala industrializace (ne-li už vinou „předčasné revoluce“). A tedy exemplář odstrašující natolik, že si své skandální harakiri zasloužil plným právem – a teprve jím jakoby nabídl vysvobození i všem, kdo mu zasvětili své nejlepší síly. Aby ho, pokud je to ještě nepřešlo, začali „modelovat“ z plastelíny, jež si od jeho dosavadních anabází zachová pohrdavý odstup.

Od „kavárny“, již se už vysmívá i hlava státu, je mnohdy k nerozeznání i přezíravý slovník – „minulý režim“, „vypořádat se s minulostí“, „diktát stranické byrokracie“, „byrokratické kvazivlastnictví“ atd. atp. Podklad se drží jako klíště i verzí, které už schytaly ránu z milosti – zásluhou post-gorbačovské historiografie v Rusku i řady zahraničních zdrojů. Například té, podle níž NEP „zmařila stalinská zvůle“ - a nikoli právě sama „ruka trhu“, masivně vylidňující města, jejichž chabrusová nabídka před industrializací zoufale zaostala za poptávkou agrárního venkova. Otázku, jak bychom dopadli i my a většina světa, nechat to Moskva na té slepé pracce i ve 30. letech, si autoři ani nekladou. Navzdory detailní dokumentaci, která ji rozbila napadrt', však reprodukuje kupř. i legendu, podle níž byl po přijetí sovětské ústavy z roku 1936 „požadavek volby z více kandidátů odmítnut“ a jeho „původci tvrdě postiženi“. Ve skutečnosti s ním přišlo právě sovětské vedení a „odmítly“ ho provinční partajní kruhy, argumentující „kontrarevolucí, která se voleb připravuje zneužít“ - a pod touto záminkou bombardovaly Kreml seznamy adeptů fyzické likvidace. Premiantem byl i tentokrát právě N. S. Chruščov, požadující vůbec největší „kvótu“ – a navíc, i coby „bianko šek“, do nějž si konkrétní „viníky“ dosadí sám. Rukojmím alibistických podvrhů, přepisujících zpětně dějiny, je podklad i na jiná témata.

Hrát si tak s vlastní minulostí církev, kostely zejí dávno prázdnotou. Propadnout tomu „demokratické“ partaje, už příště nedosáhnou ani na parlamentní prebendy. Marxismus je o dialektické negaci, a ne o povrchním „na jedné straně, na druhé straně“. Nesmí se vyhnout jedinému rébusu, který nás nemá kudy minout ani příště. Musí je analyzovat v pořadí důležitosti, vzájemných souvislostech i prizmatem všech nároků a rizik. Umět z vlastních dějin rýžovat zrnka zlata – a ne se pasovat na osvícence, s nímž éra rozumu teprve přichází. Číst vlastní minulost nemilosrdně kritickýma očima – vždy ale na hřišti variant, dostupných v daný moment, a ne až za pecí dnešního kibice. A cokoli jim chce vzkázat i pak, hnát dřív, než se to pasuje na objev století, testem reálných dilemat, a ne jejich groteskních atrap. Jen tak se dá verifikovat včas, a ne až se nestačíme divit jako prázdné sudy „katastrojky“, co je skutečně produktivní inovace – a co jen prstíček, podaný jezinkám restaurace.

Právě to však text mívá gigantickým obloukem. Slabiny poraženého socialismu podává jako statické leporelo. Nastavuje je pukrлаты vkusu, jenž bude pokroku mydlit schody i příště. Jako hlavolam, podněcující kolektivní hledání – natož s náměty, jež by je navigovaly – nepodává jediný z problémů, volajících po kritické sebereflexi. Nepřichází s nimi ani v podobě seznamu otázek k řešení. Řadu z nich – včetně těch, k nimž vede i většina ostatních – opomíjí úplně. Nulovou přidanou hodnotu tak přináší i na téma, čeho, proč a jak se příště vyvarovat.

To vůbec nejtěžší je dnes i ještě nepoměrně důležitější: Jak vše to, co kapitál už ani neumí, konfrontovat politikou, která to ignorantství přečísí, dokud je čas? Jak do ní, co má naplno šanci až za horizontem kapitalismu, promítnout už teď – a vůli většiny tím dát i adekvátní politický tvar a sílu? Především tomu musí jít naproti i obraz všeho, co je jen v silách socialismu. Právě to však materiál dluží ze všeho nejvíc.

Připomínkami ke stávajícímu textu se to napravit nedá. Třeba ho přepracovat z gruntu. Čelem k urgentní poptávce – a všem směrodatným faktům, a ne jejich účelové selekci. Teprve pak nás znovu nerozhádá, ale pomůže sjednotit. Jedině tak restituuje i náš morální kredit v očích široké veřejnosti. Teprve potom se spravedlivější minulost stane rezervoárem pro lepší budoucnost.

Josef Skála